

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

Raemond, Florimond de

Coloniae Agrippinae, 1655

caput octavum. Quibus modis Haereses in Poloniae regnum irreperint.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

est, ut nihil postea à plerisque crederetur: adeoque de vera religione plane actum fuisset, nisi PP. Societatis Iesu Claudiopoli & Albæ lulix semina eius conferuissent, & bonæ incolarum parti ad salutem duces atque auctores fuissent, cum certa spe etiam reliquos, per Dei gratiam, in viam reducendi, dum modo idem Deus optimus maximus amplissimam hanc prouinciam contra Turcarum machinationes & vim conferuaret, qui hæreticorum fauore adducti, firmissimum hoc Christianæ Reipublicæ vel occupare vel totum destruere multis iam annis numquam destiterunt.

QVIBVS MODIS HAERESIS IN Poloniæ regnum irrepserint.

CAVTV VIII.

ARGVMENTVM.

- I. Polonia ab hæresi immunis, usque ad Lutheri circiter obitum.
- II. Sigismundus I. Lutherana hæresi se fortiter opponit: cui Sigismundi II. secedit: a aditum deinde aperuit.
- III. Quinam auctores fuerint earum hæreson qua etiamnum Poloniam affligunt.
- IV. Polonia & circumiacentes regiones unam tunc religionem coluerunt.
- V. Calvinista & Lutherani confusionem istarum causarum sibi inuicem imputant.
- VI. Evangelici Catholicos Turcas appellans.

IN Poloniæ regno Catholica religio sincera & incorrupta mansit ex eo usque tempore quo Miecislaus deserto paganismo, Christianam fidem amplectus est; nec ullam hætenus senserat mutationem. Quamuis enim Hussitæ, Bohemi, tam lingua quam moribus Poloni: sere similes, seculæ suæ virus in Poloniam deriuare ac diffundere modis omnibus conati sint; à generali tamen Ecclesiæ consensu eiusque vnitæ auellere eam numquam potuerunt. Ex ijs aliqui ab Abrahamo Sbanicio viro nobili in Sbanino arce alebantur, qui virus suum in populum spargerent, (a) sed Po-

Poloni Bohemorum mutuis se cladibus atterentium, ac totum regnum extremis periculis inuoluentium exemplo prudentiores facti, in veteri religione perstabant, & supremi in Ecclesia Pastoris dicto erant audientes. Tantus vero Poloniæ regum erga Catholicam religionem ardor fuit & zelus hætenus, ut regna hæresibus infecta vltro oblata, repudiarent. Quum enim Vladislao Bohemiæ regnum ab Hussitis oblatum esset, ille accipere illud magno animo recusauit. Legatis respondit religioni sibi esse hæreticis imperare. Redirent prius ad Ecclesiam, tum conditionem regnandi se accepturum. Atque hoc modo natio Polonorum tam populosa quam bellicosa ab hærese os labæ immunis fuit conferuata. Quam ob causam immortale illud Poloniæ decus Cardinalis Hosius ait, pra ceteris omnibus populis hanc Polonos gratiam Deo debere, quod numquam pugnantibus inter se hæreticorum doctrinis fuerint seducti, nisi post excitatum à Luthero schisma. Antea enim unam omnium & eandem fuisse vocem & doctrinam, ac summum in tota religione consensum: ut facile ciuitas illa potuerit recognosci, cuius participatio, ut regius Psaltes inquit, in idipsum (b). Hoc vero diuinum beneficium post Deum singulari Regum ac Principum pietati acceptum ferendum est: quibus solis cum Christianissimo & Nauarræ regibus iuris concessum est, ut coronas superius elatas gestent, supremi dominij & ab omni alieno imperio liberi insignes; atque etiam sacro Christianitate vngantur. Nam Daniæ, Sueciæ, Noruegiæ, Gothiæ, Bohemiæ, Hungariæ, Neapolis, Sicilia, atque etiam Angliæ reges coronas gestant superiori parte aperas, ut qui plerique superiorem agnoscant. Quanto vero tam Catholici defendendæ quam propugnandæ religionis desiderio Poloniæ reges flagrant, bella quæ contra infideles continua fere gesserunt, tum etiam magnifica templa in honorem eius, qui pro Mundi peccatis crucifixus est, erecta, & amplissimis redditibus dotata, facile demonstrant. Quum enim pleræque aliæ nationes decimas tantum bonorum Ecclesiastico ordini assignassent, hæc vna tertiam regij patrimonij partem tribuisse videtur.

II. Exorto vero Lutheranos schismate, & hæresi per totam Germaniam grassante, contagio quoque tanti mali ad Poloniam peruenit, nihil minus metuentem quam fore ut tanta turba ex tam tenuibus principijs nasceretur. Rex quidem Sigismun-

a Cromerius lib. 21. b psal. 121. 3.

gismundus I. cuius ob singularem virtutem & prudentiam tanta erat existimatio, vt ab omnibus Principibus etiam ab ipso Solimanno Pater appellaretur, memor rem suam agi, *paries quum proximus ardet.*

Conuocatis regni Ordinibus, assentiente maiori proterum parte, decretum promulgauit, *vt qui à Catholica discederent Ecclesia, pro Dei & Reipublica hostibus, ac lese diuina & humana maiestatis reus, adeoque patria proditoribus, haberentur, & tamquam infestabiles ex Nobilitate albo eraderentur.* Salutare hoc decretum postea totius Nobilitatis & regni Senatorum assensu confirmatum, eoque omnes Lutheranæ hæreseos conatus diu elusi sunt & repressi. Inprimis vero illud Rex prudentissimus caueat (c), *ne iuuentus ad Germania scholas hæresi infectas ablegaretur, neque etiam litterarum doctores ac professores à Germania accerentur.* Nihilominus tamen quidam vulpecularum more claudulum in Poloniam maiorem irrepere, Picardi inprimis, Iacobi cuiusdam Ostrorogi, ductu, itemque Lutheranæ sectæ Cozotretum primum ac deinde Posnauam à Stanislao Ostrorogio introducta gliscere cœpit. Et duo hi quidem fratres libera paternæ labis & hæreticæ contagionis hæredes reliquerunt. Porro Sigismundo Anno MDXLVII. octuagesimo primo suæ ætatis anno rebus humanis exempto, Sigismundus II. filius successit, Nobilitati magis quam regni senatoribus addictus, neque Lutheranis admodum infestus: ex quo magna rerum mutatio sequuta est, non paucis è Nobilitate domum è Germania, quo à parentibus missi fuerant, reuersis, & Augustanæ Confessionis apportata secum doctrina. Sed alij nouitatis auidi, liberis suis ex Vitebergensi & Lipsiensi Academicis alijsque locis hæresi infectis præceptores accersuerunt: inter quos fuerunt Eustachius Tresca & Matthæus Poleius, iuuenibus aliquot ex nobili & opulenta Goranorum familia moderandis: que erudiendis appositi ac pauxillo momento id hominum genus, Melanchthonis, ad quem mortuo Luthero omnes tamquam ad oculum recurrerant, consilij vsi, longe lateque virus suum diffuderant, corruptis iuuentutis animis, & dulci illa Euangelica libertate, (qua vota proculcantur, spernantur ieiunia, exterminantur peccatorum Confessiones & pœnitentia, apud Catholicos religiose hætenus & rigide obseruata) insecatis, Christophorus Hegendorphinus ad

moderandam iuuenturem & litteras docendas Posnauam accitus, primus Lutheri Catechismum discipulis obrutus; cuius exemplum collegæ aliquot & Gymnasiorum rectores mox sequuti sunt; dum interea Hussitici quidam Prædicantes populum itidem sermonibus suis seducere allaborant. Sed Andreas Bninius Posnauensis Episcopus iam pridem Abrahamum Sbanseum Hussitis fauentem, vi aggressus, dedi sibi quinque sacerdotes Bohemos coegit, & instaurato Posnauæ iudicio, publice cremauit: sed postea vis contagionis indies latius proserpentis, non paruam Nobilitatis partem infecit, adeoque ad ipsos regni senatores peruasit, à patribus quasi hæreditario iure in liberos translato, ipse, ve exoleta potius, cuius supra meminimus, lege, & apud ignobile tantum vulgus vim habere iussa: vt Sigismundi Augusti leges recte aranearum telis similes dictæ sint, quæ muscastantum detinent, sed à vespis & crabronibus facile perumpuntur. Graues quidem tam Episcoporum quam totius ordinis Ecclesiastici querelæ ad regem undique deferebantur; sed tam sepniter ille & remisse omnia administrabat, vt Hæresis breui tempore ad omnes regni ordines penetrarit. Procerum enim quorundam, qui Augustanam Confessionem aperte profitebantur, offensionem magnopere verebatur, quorum auxilijs ipsi hinc contra Moscouitas, illic contra Tartaros grauissimis bellis impedito, opus erat. Neque vero in hac tantum re Sigismundus Augustus, sed & in alijs omnibus eiusmodi cunctatione utebatur, vt inde à quibusdam Rex Giotron, id est, Rex crassinus fuerit appellatus, quod scilicet omnia differret ac procrastinaret. Sed & in hoc grauitè ab eodem peccatum est, quod & sectarijs conuentus habendi potestatem fecit, & templa ad nouæ religionis exercitium postulantibus aures præbuit; ac cœlum ipsum tantas iniurias & blasphemias hæreticorum non ferens, eodem tempore fulmen in ædes vbi illi conuenerant, immisit, vt Hosius testatur, regem in hæc verba, commonefaciens: (d) *Ne cogitares forte fortuna ædes illas, in quibus de diuisione Ecclesie agebatur, summe fuisse percussas. Dei hanc fuisse vocem, qua Consilia ista damnauerit; adeoque mouendum esse, nisi Rex istorum sceleratibus opponat, multo vehemensiore tempestate in caput ipsius incubituram.*

Y y z

c. Anno 1541. d. Hof. tract. de hæres.

Ex quo effectum est, ut rex in Catholica quidem Ecclesie obedientia semper permaneret; nullo tamen violento contra haeresin remedio uti ausus fuerit, sed turbarum metu malum dissimulavit. Simile quid Manuele Orientis Imperum tenente evenisse; historice testatur. *(e) Quum enim Constantinopoli ipse praesente Imperatore, de Salvatoris sacrificio disputaretur, quomodo scilicet fieri posuerit, ut Dei Verbum carne nostra vestitum, & verus homo factum, & sacrificium simul esset & sacrificator, ingens tonitru repente exaudiret, tanto maiori cum admiratione, quod anni tempus maxima esset pluvium; quo plerique quasi aderant, fuere prostrati. Eodem tempore, inquit Nicetas, Elias vir doctus & celebris, librum aperuit, lectisque qua ad tempus illud pertinebant, verba haec invenit: *Rum & casus sapientum.* Et sicut Manuel Imperator, hactenus contempta Patrum auctoritate, Scripturam suo arbitratu & iudicio expheare solitus prodigio hoc eventum motus fuit ut Ecclesie eiusque Doctorum auctoritati plus posthac deferretur. Sigismundus quoque fulmine illo & alijs rebus monitus, nullum unquam edictum in haeticorum favorem promulgavit, quam multipliciter urgeretur. Quin etiam a regni Ordinibus ac Senatoribus comitia VVarsoviae celebrantibus, ut de religionis negotio cognosceret, rogatus, non minus pie quam prudenter respondit: *Rex ego sum non Pastor Ecclesie, tantumque abest ut meum his de rebus velim interponere iudicium, ut etiam praesulum Ecclesie iudicio me submittere paratus sum.* Quia tamen idem conscientiarum libertatem, ut vocant, omnibus indulgebatur, factum est ut regnum novarum doctrinarum magonibus ac praedicatoribus, brevi tempore sit repletum; alijs de Saxonia; alijs ex Helvetia, Geneva praecipue & Tiguro accurrentibus. Quin etiam Servetum ex media Hispania ed advenisse constat, postquam Geneva prima impietatis suae tyrocinia fecisset. Ex Italia vero Bernardinum Ochionum, & Valentinum Gentilem Mediolanensem, eodem commigrasse: sic ut brevi tempore tam varijs stirpibus infinita haeresium & sectarum turba enata sit. Palatini quidam ad mutationem spectantes, Melanchthonem consuluerunt, quamnam ex tot religionibus, ut omnium optima & maxime sincera, amplectenda esset; misso eum in finem Petro Gomonseio Lithuano: qui quum Anno M. D. LVI. Vitebergam venisset, Melanchthonem adijt, expositisque mandatis, Fidei confessionem exhibuit. Nam ut paullo antequoque diximus, Luthero defuncto Melanchtho-*

nis praecipua erat inter Novatores auctoritas, sic ut tamquam supremum Ecclesie illorum caput, tantum non adoraretur. Sed Philippus tot negocijs impeditus, respondendi partes Selae cetero dedit, qui statim Novam illam Polonorum doctrinam *Arrianismum* sapere pronunciauit: quod ubi Melanchthon intellexit, hominem sine ullo alio responso ad suos remisit.

Interea in Polonia, ut in ea parte Livoniae, quae Polonorum subest imperio, a populo pastores quales ipsi volebant, eligebantur: eaque eligendi ratio diu fuit observata, ut scilicet tale munus petens ad locum ingrediatur, postisque genibus, a Consulibus & magistratu afflatus, divinum scilicet spiritum accipiat. Inde manuum appropinquatum Consul in templum deducit, & in suggestum collocato Biblia Lutheri & Augustinam Confessionem in manus tradit, ut quidem Rescius scribit. *(a)* At forma haec postea mutata fuit, sic ut solus superintendens Ministris futuris manus imponat, & Evangelium praedicandi concedat potestatem. Quis ergo miretur tantam in Polonia sectarum multitudinem quasi repente extitisse: quales sunt Atrinitarj, Trithemistae, Arriani, Samofateniani, alijque. Non minus horribilem quam miserabilem confusionem! qua Mahumetismo paulatim subrepti via sternitur, ut Calvinistae & Lutherani a veritate coacti ipsi fatentur. Josias certe Simlerus quodam loco scribit, *(g)* *Poloniae Ecclesiae* (de Lutheranis vero loquitur) *in magno & evidenti esse periculo, eo quod Turcis admodum vicina sint & adfines eoque metusendum, ne novi haeretici, quorum magna ibi sit similitudo, Mahumetanam invadant doctrinam.* Idem Beza in quadam scribit epistola: & Seurmus Zainglianus in libro quem contra Concordiae Formulam edidit, *Vereri se*, inquit, *ne dissidium hoc religionis & Ecclesiarum, & Novae subinde exorientes sibi haereses Mahumetismo aditum patefiant.*

III. Sed unde, quaeso, novi isti haeretici, qui vobismetum incutiunt, prodierunt? Quis Arrianos, Deistas, Atrinitarios, & alios tanta copia & varietate succrescentes produxit? Numquid ex Ochioni, Gentili, Blaodrati, Statorij, Alciati & similibus farinae hominum scholae illi prodierunt? qui omnes Evangelicos se initio professi, tandem ad Mahumetismum aut Arrianismum transierunt ut Jo-

(a) Nicetas libro 6. In Athet. de sac. ord. g. In libro de aet. Dei Filio.

annes Harenus, qui in Belgio noui Euangelii ministerio aliquamdiu functus ad Catholicam postea rediit Ecclesiam, in libello quo conuersionis suae explicat causas scriptum reliquit. Beza ipse fateretur (b) Paulum Alciatum Mahumetanam religionem fuisse amplexum. Idem fecit celebris ille iconoclasta Amanus & Adamus Neuserus, Minister quondam Heidelbergensis ex Calvinista primo Arrianus, deinde ex Arriano Mahumetista factus, & Constantiopolim vna cum Ioanne Siluano profectus, Christianam fidem aperte abnegauit, vt Micheas Musulmanus apud Reginaldum (i) testatur: in Germania etiam plures alii ad Mahumetismum abducere conatus, vt videre est ex eo Colloquio quod Anno M. D. XCI. inter Catholicum quendam & Badium Calvinianae religionis Ministram factum habitum; itemque ex ipsius Neuseri litteris ad Stephanum Gerlachium amicum Anno M. D. LX. XIV. die Junij secundo scriptis. Eadem inconstantia fuit Blandrati, qui ex Lutherano Tritheista, ac tandem Mahumetanus euasit: iridemque Poloni cuiusdam Mustaphae de Zans nomine, qui quum initio Calvinista fuisset, tandem ad Mahumetismum defecit, & Turcici Imperatoris nomine apud Poloniam regem Legationem obiit, vt Surius scribit (k) Georgius Paullus vero Pastor Cracouienfis, Gonesius, Gribaldus, Volanus, Dauid & complures alii famosi Noui Euangelii in magnis tam Poloniam quam Transiluaniam ciuitatibus praecones, repudiato Calvinismo, Arrianismum aperte professi sunt. Idem fecit Lucas Steinbergerus, Lutheri discipulus & Noui Euangelii in Morauia praedicans: & praeter ceteros miserabilis ille Bernadus Ochinus, qui ad eas regiones profectus, quasi nulla haecenus verae religionis fuisset noticia, novos canones Ecclesiae Christianae (quorum exemplum Francofurti Anno M. D. LII. impressum vidi) promulgauit.

IV. Ante Babylonicam quondam turris molitionem vna tantum inter homines lingua & vnus sermo erat: postquam vero Nemrothus inaudita inflatus insolentia, quasi Deo bello indicere, & per superbam illam molem tamquam per scalas in caelum conscendere tentauit, Deus ad disturbandum impotentissimi tyranni conatum, vnicam illam linguam in septuaginta alias penitus inter se dissonas, diuisit (l) primogeniam vero in Heberis, qui Noe erat filius, & Deum sincere celebrabat, familia conseruauit, a quo postea Hebraea siue

Hebraica dici coepit. Eodem modo antequam noui illi Apostoli, Ochinus, Gentilis, Alciatus & alij Babylonis operarij, in Sarmaticas illas regiones venissent, vna tantum, nempe Catholica religio in Polonia, Transyluania, Hungaria, VValachia, Moldauiam vigeat; omnes Catholico ritu sacra eodem modo faciebant, & sub Romanae Ecclesiae viuebant obedientia: a qua postquam illi se subduxissent, ea quam videmus variarum haereson monstra, & infelicia religionis dissidia exhiberent, sic vt haeretici quidem in varias sectas distracti sint, vera autem religio penes Noe posteros, id est, fideles ac Deum merentes, tum maiorum vestigijs insistentes, incorrupta permaneret. Franciscus Lisanus monachus apostata (qui postea ad Alcoranum doctrinam suam conformauit) mutationibus illis & nouitatibus non leuem causam dedit, non tam Noui Euangelii studio quam feminae cuiusdam amore, cuius consuetudine utebatur, Apocalypticæ Locustæ figuram exacte in se referens, nempe faciem mulierum. Quid multis? Nullus vmquam in toto terrarum orbe angulus tam fertilis, nullus vterus tam fecundus fuit, quam haeresis in Sarmaticis regionibus, in quibus fertor sectas & religiones quot oppida & pagos reperias. Hoc Hedio ad Melanchthonem scribens centum & viginti octo enumerat: quarum nonnullae tres esse Deos, aliae vnum tantum Deum quidem esse docent, qui nihilominus diuersis modis & formis coluntur: aliae vero (atque vti iam istorum hominum pars non multo esset maxima) nullum Deum esse statuunt, aut si sit, eum tamen humanarum rerum nullam habere curam, sed in ocio beatam vitam agere, credo instar Sardaepali volunt indicare. More hominum perditorum cogitantes cum Ethnicis, nullam Deo esse humanarum rerum curam. Atqui si ita sit: qui sit quæso, vt qui Deos tales esse credunt, ipsorum altaribus non parcant.

Plessæus in Epistola quam ad Galliae regem scripsit De Veritate religionis Christianae contra atheos, conqueritur, *Miserabili hoc tempore impietatem qua antea in occulto tantum mussavit, iam suggestum conscendere, & horrendas contra Deum Euangelium blasphemias effundero.* Hanc ego hominis

Yy 3

con-
h Vide Bezam epist. 2. 6. i. lib. 1. cap. 2. & lib. 3. Simler. in vita Bullingeri & de act. Dei filio. Schlusfeld. Theol. Calu. lib. 1. Scane de mediat. fol. 38. Caluin admon. ad Polonos, k. Anno 1583. 1. Gen. vi.

confessionem accipio, & ex eo quæro, quando athei illi & Epicurei prodire cœperint? An non, postquam Lutherus, Calvinus, Beza, & ipse quoque Pleſſæus primævam fidem convulserunt, anno quando illi puteum abyssi aperuerunt, nempe credendi & vivendi uti placet libertatē? His que reſis nihil frequentius in pseudo evangelicorum libris occurrit, ut apud Galſium in libro I. de Anabaptistarum erroribus, apud Corvinum in dialogis, & Hedionis ad Melanchtonem epistola videre est; quorum hic aperte queritur, *Novos illos Evangelicos incitato cursu ad atheismum ferri.* Idem ait, *Papatum iam reiici, sed interim vix quemquam Christianis digna opera facere, adeoque omnem sere Dei memoriam & reverentiam ex hominum cordibus esse evulsam.* Ad quam impietate vero devenit fuerit, ex sequenti patet narratione. *Non procul à Cassovia Predicans quidam (cuius sectæ fuerit, non addo, quum Reſcius (m) quoque, à quo ista accipi miſerit) convocatis aliquot sua farina hominibus, & testibus baptisimi (quos Compates & Commates vulgo vocamus) accitis, omnibus qua in Romana Ecclesia adhiberi solent, adhibitis verbis & ceremonijs porcum baptizavit. Alius quidam quum Cœnam distribuenti panis deesset, libum communicantibus porrexit, Romantij in Delphinatu ij qui Reformati dicuntur, vitulum in Quadragesima publice baptizaverunt, & pro vitulo Lupum piscem appellaverunt. Sturmij quidem Evangelicæ suæ religionis in tottamque diversas sectas distractionem in libro de invidia concordia deplorans, vaticinatur, nisi Evangelici Principes suam interponant auctoritatem, & dissidia illa exstinxerint, caveri non posse quin mille nova quotidie hæreses inter Evangelicos emergant, eandemque fortunam Europam, quam Asia, Africa & Græcia subituram; aditu iam iam ad Mahumetismum quam atheismum patefacto.* Negari sane non potest, multas Novorum istorum hæreticorum opiniones Alcorano seu Mahumetis delirijs valde esse adlines. *Turca enim ex Mahumetis præscripto, unum Deum esse credunt; sed Trinitatem in unitate negant. Idem Iesum Christum pro varaci Propheta, & homine, à peccatis immuni, è Maria Virgine sine peccati labenato habent: quam solam unã cum Iesu filio, ex omni Adami progenie à Sathana intactam fuisse, Mahumetes in Azovæ 66. ait.* Idem inquit, (n) Christum ad dexteram Dei in cœlu collocatum sedere, unde olim ad generale iudicium venturus sit. Ad personam Salvatoris certè quod attinet, complures hæretici è Lutheranis progessi,

idem cum Turcis sentiunt. Exstat Hieronymi Zanchij olim in Palatinatu theologi liber, *De tribus Elohim & uno Iehova*, ubi pulchra illa dogmata leguntur. *Ite iam, Ite maledicti atque abominabiles mortales, qui vestra libertate nihil credendi licentiam publice omnibus proposuistis, & veram à vobis religionem denuo productam, Papatumque destructam; ac Lutherum & qui post ipsum exstiterunt, singulari divini Spiritus radio & occultorum hætenus mysteriorum cognitione collustratos fuisse non minus vane quam ridiculo iactitate.* In Polonia quidem & vicinis regionibus tabulæ quædam siue picturæ circumlatæ sunt, quibus Papatus ruina depicta effigebatur, templo quodam depicto, cuius tectum Lutherus in culmine sedens demolitur, & rudera deiicit, Zuinglius vero & Calvinus muros ardent. At Georgius Paulus Blaudarus & alij istorum similes lignis fundamenta suffodiunt atque funditus evertunt.

V. Tanto rum dissidiorum & confusionum culpam Calvinistæ (de quorum doctrina & moribus fufe in hoc Opere tractabitur) Lutheranis, hi contra Calvinistis impurant, qui sub Euangelii prætextu, Arrianas, & Mahumetanas impietates spargant. Qua culpa ipsos non carere inde suspicari quis potest, quod Transylvani quidam & Rasciani litteras ad Mahumetana legis interpretem siue Talismanum Constantinopolim miserunt, quibus de ceremonijs Turcicæ circumcisionis erudiri petunt, eandem in Poloniam intructuri. Iacobus Andreæ Lutheranus theologus & Tubingenſis Vniuersitatis Cancellarius, *Mirum non esse, scribit, quod multi in Polonia, Transylvania & Hungaria Calvinista Arriani, quidam etiam Mahumetani & Turca facti sint, quibus Calvinus doctrina sua latam iam dudum patefecerit fenestram.* Auctot vero historix Augustanæ de Cœna Domini, complures Calvinistas, horribili & detestando exemplo, deserto Christianismo ad Turcas defecisse inquit Alij quoque à Petro Statorio Genevæ educato, Arrianismum ex Calvinii libris haustum publice prædicatum allegerunt.

Andreas Volanus Lutheri sectator in Parænesi ad Novos Poloniæ Arrianos, eos doctrinam suam Calvinii auctoritate, cuius verba frequenter citent defendere scribit. *Quumque initio Calvinista*

m In Atheis. de Sacram. Baptisimi. n Azov. s. & 31.

nista quidam in Poloniam irrepserunt, Caluinum ab ijs quid de Antitrinitariorum & Arrianorum dogmatis sentiret, rogatum, ita respondisse, ut multo maiores ipsorum animi scrupulos iniecerit. Quorum aliquem in hanc sententiam ad eum scripsisse Stracatus testatur: Audisse se ex multis doctissimis illorum locorum viris, dissertationem ad Pinchonianos missam, à Gallo potius aut Blandrato quam à Caluino profectam videri: nec persuaderi sibi potuisse tot propositiones Arrianam & Eutyrianam haresin, ab ipso in libro Institutionum multis oppugnatam ac refutatam, sapienter Caluino excidisse: neq; umquam hoc crediturum fuisse, nisi alteris literis pro suis illas assereret. Hoc vero non Catholici tantum, verum etiam ij quos illi in Francia Patres suos appellant, & qui in Germania capitales ipso- rum inimici sunt, testantur. Audiamus vnum ex istis, (e) ex Lutheranis Arrianum & ex Arriano Mahumetistam factum, in epistola Anno M. D. LXXIV. die Iunij II. ad Stephanum Gerlachium scripta, & huius contra Danæum libello inserta, sic loquentem: Neminem se vidisse suo tempore Arrianum factum, qui non prius Calvinista fuerit: quales sint Blandratus, Alciatus, Franciscus David, Gentilis, Siluanus, alij. Qui ergo ab Arrianismo abherreat, eum à Calvinismo sibi cauere debere. Stancatus vero Lutheranus fratres suos hortatur, ut à Caluini libris legendis abstineant, & imprimis quæ ille de Trinitate, de incarnatione, de Eucharistia, de Baptismo, de Præsentia & Prædestinatione scripsit.

VI. Sed si verum dicere velimus, tam hi vere quam illi Turcis viam ante plane obstructam & inaccessibilem strauerunt. Iosias Simlerus in vita Bullingeri Zuingliani, infamia hac Brentiū, Illyricum & Musculum onerat: interim utriusque Catholicos cum Mahumetanis copulans, & Catholicam religionem cum Musulmannica comparans, sic ut Romanam Pontificem dicant multo infestiorum esse Iesū Christi hostem, quam ipsum Turcam. Quam vero in Azoare XXXVI. legiscent, bona opera meritoria esse ad salutem; & Mahumetem, sequentem id quod ipsa naturæ lex & ratio dicitur, in Azoare XX. asserere, Deū unicuique secundum bona aut mala opera retributum: statim glossas has margini alleuerunt: *Ecce Papistarū doctrinam.* Sic nuper Minister quidam de Caluini schola, epistolæ quam ad Nobilem eiusdem religionis virum scripseram, respondens, Romam eū Mecha, & Catholicam Ecclesiam cum Tur-

cica comparare non veretur. Verum ut promisso ipsi facto satisfaciam, sequenti capite quosdam nouæ religionis articulos cum Mahumetana conferam, ut appareat, Cardinalem Polum, quum videret Lutheranam doctrinam tam altas agere radices & longe lateque propagari, non sine causa exclamasse: *Ecce Alcorani sementem.* Non equidem illud mihi propositum est, ut vllam personam iniuria afficiam; neque illos ego cum Iudæis aut Turcis, ut illi nos, iuxta æstimabo: quamuis præcipuis ipsorum doctoribus Melanchthoni & Bibliandro Alcorani versionem, in Germania diligenter admodum impressam, debeamus, è qua *Micheas Musulmannus* apud Reginaldum, cum honorifico sane istorum hominum elogio, *magnam Turcica secta accessionem factam gloriatur; quam etiam Præfationibus suis, exornarunt, & lectoribus commendarunt;* licet si verum dicere velimus: in toto Alcorano nihil sit vel verbis elegans, vel sententijs lectum atque argutum, quod lectoris animum detinere possit; sed tetra quædam infinitorum errorum, deliriorum, mendaciorum & blasphemiarum raphodia & colluuiæ: ut merito dici possit, in nullis quæ unquam vsquam prodierunt scriptis, Deum veritatem iudiciorum suorum contra eos qui ad cælesti lumen oculos claudunt, clarius manifestasse, quam in Alcorano. Eundem tamen Lutherus hinc in epistola exornate non dubitauit: in qua inter alia dicit, *si quis ex libro isto Papistarum mores & vitam cum Turcarum vita & moribus comparat, illos his multo deteriores deprehensurum; seque ita putare, Papistam monachum aut clericum ne triduum quidem inser, Turcas viuere posse, quin suam deserturus sit religionem. Tanta sibi videri miraculæ, tot monstrofa abstinentia & disciplina exempla, ut Cathusianis & Benedictinis, si cum istis conferantur, pudorem incutiant. Neque veros Christianos (horrendam blasphemiam, ab ipso Sathana eructatam!) neque ipsum Christum, neque Apostolos, neque Prophetas tanta umquam fecisse.* Hæc Lutherus: ex quibus puto satis apparet, quæ à me hoc loco dicuntur, non ab vlla perturbati animi affectione promanare, sed ab ipsa Veritate dictari; neque me in protrahendis, sed istos in agnoscendis suis erroribus cæcutire. Sanctes quidem & Feuardenius in Caluini & Bezæ scriptis plus quam centum Arrianismos notarunt. Equidem hanc haresin inter se collationem lubenter missam facerem (Mahumetis-

merismus enim & ipse hæresis est inter Christianos nata non minus quam Lutheranismus) nisi viderer illos silentium meum pro sua hac in re victoria interpretaturos. Agedum igitur pedem Novorum Evangelicorum & Reformatorum cum pede Mahometano conferamus.

COMPARATIO NOVÆ EVANGELICÆ DOCTRINÆ CUM MAHOMETANA.

CAPUT IX.

ARGUMENTUM.

- I. Complures novi Evangelij articuli Alcorano sunt conformes.
- II. De Turcico quodam, qui Tolosa in Gallia fuit Legato.
- III. Amurathes Turcarum Imperator à Christianis non alieno est animo.
- IV. Narratio de Gallico apud Turcarum regem Oratore.

QUEMADMODUM infelix ille Sergius monachus apostata præcipuum fuit Mahometanæ instauratæ superstitionis instrumentum: sic Lutherus excucullatus monachus nostro tempore præcipuus fuit auctor schismatis omniumque hæreseon, quæ Christianam Rempublicam tanto opere affligerunt Et quemadmodum ad Mahometana libertatis explicata signa monachi, ut Bibliander scribit, sturnatim conuolarunt; sic ad Lutherum magna apostaticorum turba se adiunxit. Et ut Turcæ, Muslimanni, id est (ut Postellus interpretatur) *ve vi fideles* dici voluit: sic Lutherani Evangelicos sese appellant, quasi ipsi soli scilicet Evangelicam doctrinam sequerentur, quamuis etiam Catholici sub fidelium censerentur nomine Lutherani quidem nihil maiori in prece habere se iactant quam Evangelium, quod eorum quisque pro suo interpretatur lubitu; Turcæ similiter Evangelium sive Novi Testamenti libros summo in honore habent, in quibus suum iuveniunt Messiam: ac si quis Novi Testamenti libros ipsis exhibeat, eosdem deosculari, capiti imponunt: quod inter ipsos maximæ est reuerentiæ genus, (quo etiam magpates in Gallia, si quando litteras à Rege acceperint, vtuntur, &

in hoc quidem nostros Evangelicos Turcæ præcedunt. Henrico quidem Albretano Nauarræ regi nullæ unquam à rege missæ, fuerunt litteræ exhibitæ, quas non ille statim deoscularatus, capiti imposuerit, his verbis additis: *Deus Regem Dominum meum conferuet!*

Mahumetes nouam suam legem Arabibus annuncians, verum se Evangelium afferre iactauit, ut qui à Spiritu S. illustratus, & ad hoc tamquam Elnabi, id est, verus Propheta esset, Lutherus quoque nouam suam doctrinam in Germania spargere incipiens, Evangelistam se à Deo ad interpretanda fides mysteria missum dixit, impudenter iactans: antequam ipse aduenisset, Mundum quid Christus esset nesciisse. Mahumetis discipuli missionem suam ex Scriptura probant, XVIII. Deuteronomij, XI. Matthæi & VII. Lucæ capita allegantes Lutherani similiter ad stabilendam magistri sui legem, miseris hominibus perluadent, ipsum stellam illam esse, de qua S. Ioannes Apostolus in Apocal. loquitur: (n) quemadmodum Adrianus quoque fecit, ab Antinoo suo fasciatus, esse scilicet illam stellam quam cælum in Mahumetu produxerit fauorem. Mahumetes sub Gregorij Magni Pontificatu emergens, aiebat Ecclesiam ab Antichristo in secessam, & Evangelium quod Iesus Christus Deinuncius, & Virginis filius attulerat esse corruptum. Lutherus multis sæculis isto posterior, ait, eodem tempore, nempe Anno DC. & eodem Pontifice, Antichristum, hominem peccati, in Iesu Christi locum se ingressisse, qui totus tum velut amissus fuerit & in occulto latuerit. Mahumetes inquit, Deum initio quidem Moſen, deinde Christum sapientiam Patris ac Messiam in mundum hunc misisse, ut saluificam legem hominibus proponerent; quum vero lex illa à Christianis proculcari inciperet se à Deo allegatum esse, qui Mundum non amplius verbo & præceptis, sed ferro & viribus aggrederetur, & de nefario prioris legis consensu vltionem exposceret. Idem Lutherus dicit, se scilicet in idà Deo missum, ut Christianos, idololatria immersos abyſſo ac plane perditos puniret. Ecce quomodo vterque eadem velut manu & eodem tempore Antichristum in S. Petri sede collocent, ac populo persuadere conentur, Deum Ecclesiam charissimam suam sponsam, velut adulteram ac mille modis proſtitutam deseruisse. Mahumetana secta armis introducta ac propagata, solis armis ac vi nititur (hinc etiam Imperatori Turcarum Mosqueram

hinc etiam Imperatori Turcarum Mosqueram sue
a Credo 22. cap. v 16. nam alia singulariter ibi. stella vocata infansium quid sonant.